

ПРОДОВОЛЬЧА БЕЗПЕКА: КОМПЛЕКСНИЙ ПІДХІД

Кундєєва Г.О., к.е.н., доцент кафедри економічної теорії,
Національний університет харчових технологій, Київ, Україна.

Одним із найважливіших соціально-економічних завдань суспільства є створення гідних умов буття його громадян, в першу чергу, задоволення нагальної потреби людини у харчуванні. Досягти цього можна тільки шляхом вирішення продовольчої безпеки, забезпечення якої сприяє збереженню здоров'я населення, регулюванню демографічних процесів у країні та створення умов відтворення майбутніх поколінь.

Не викликає сумнівів той факт, що сьогодні продовольча безпека повинна розглядатися як частина національної та економічної безпеки. За визначенням В. Балабанова, продовольча безпека є частиною концепції національної економічної безпеки, сутність якої полягає у забезпеченні рівня та якості економічного зростання, що дозволяють максимально задовольняти існуючі потреби людей і суспільства, а також мати достатні державні резерви, активні торговельний і платіжний баланси [1].

Тому, на наш погляд, при розгляді продовольчої безпеки, доцільно дотримуватися запропонованої Л.І. Абалкіним структури економічної безпеки, яка включає три найважливіших елементи:

- економічна незалежність – досягнення такого рівня виробництва, ефективності та якості продукції, який забезпечує її конкурентоспроможність і дозволяє на рівних брати участь у світовій торгівлі, коопераційних зв'язках та обміні науково-технічними досягненнями;
- стабільність і стійкість – захист власності у всіх її формах, створення надійних умов і гарантій для підприємницької активності, стримування чинників, здатних дестабілізувати економічну ситуацію, недопущення серйозних розривів у розподілі доходів, що загрожують викликати соціальні потрясіння;

- здатність до саморозвитку і прогресу – створення сприятливого клімату для інвестицій та інновацій, постійна модернізація виробництва, підвищення професійного, освітнього і загальнокультурного рівня працівників [2, с.4].

Виходячи з того, що продовольча безпека, це складова економічної і відповідно національної безпеки необхідно звернуть увагу на зростаючу роль держави. Дослідження теоретичних надбань показали, що функції держави при забезпеченні продовольчої безпеки повинні зводитися до регулювання процесів продовольчого забезпечення, у тому числі створення умов для розвитку ринкового механізму господарювання, контролю за використанням ресурсів у сільському господарстві, підтримки та захисту економічних інтересів сільськогосподарських виробників; протидії тіньовій економіці, економічній злочинності і корупції в агропродовольчій сфері, створення запасів продовольства на випадок надзвичайних ситуацій.

Крім того, слід враховувати, що забезпечення продовольчої безпеки, полягає не тільки в регулюванні і контролі постачання населенню продовольчих товарів. У сферу забезпечення продовольчої безпеки також входить оптимізація співвідношення продукції власного виробництва та імпорту; розвиток мережі підприємств з переробки сільськогосподарської сировини та торгівлі продовольством; формування доступних цін на продовольство для основної маси населення тощо.

Оскільки продовольчі ресурси формуються у сфері агропромислового виробництва, то АПК, в тій мірі, наскільки він забезпечує населення продовольством, виступає гарантом економічної безпеки, соціально-економічної стабільності суспільства та політичної незалежності держави. Саме тому, на нашу думку, АПК повинен бути об'єктом державного втручання.

При розробці й здійсненні заходів, спрямованих на досягнення продовольчої безпеки держава повинна враховувати ряд ключових принципів:

- принцип соціальності, який припускає цільову спрямованість системи продовольчої безпеки й кожної її складової на задоволення харчових потреб людини в якісній та безпечній для здоров'я споживача продукції харчування;
- принцип комплексності, тобто одночасний вплив на всі складові економічної системи;
- принцип системності, який означає системний облік всіх аспектів продовольчої безпеки;
- принцип адекватності, який полягає у виборі регуляторів й пов'язаний з неоднозначністю їх дії на різних етапах розвитку економічної системи та в умовах зміни кон'юнктури внутрішнього й зовнішнього ринків;
- принцип стабільності, який означає обов'язкове дотримання зазначених принципів соціальності, комплексності, системності й адекватності незалежно від зміни умов зовнішнього середовища [3, **Error! Reference source not found.**4];
- принцип стійкості, який забезпечує кількісну оцінку продовольчої безпеки і може бути охарактеризований комплексом показників, які враховують національні, демографічні, природно-кліматичні та економічні особливості і мають конкретні порогові значення, відхилення від яких свідчить про формування або наявність загроз [5, с.157].

У даний час існують ряд підходів до дослідження продовольчої безпеки, які, на думку дослідників, можна визначити як відтворювальний, суб'єктний, системний [3, 4]. Сутність відтворювального підходу полягає в тому, що за основу забезпечення продовольчої безпеки вважаються можливості виробництва продовольства. При цьому велика увага приділяється імпорту продовольства: якщо імпорт за основними групами продуктів харчування перевищує певну (більш ніж 20%) частку в загальному обсязі продовольства на ринку, то такий стан економіки країни визначається як стан продовольчої небезпеки.

Прихильники суб'єктного підходу розглядають вирішення продовольчої безпеки з позиції особистості. Вони вважають, що продовольча безпека

досягнута, якщо кожна людина має можливість споживати необхідну кількість продовольства прийнятної якості для нормальної життєдіяльності.

З точки зору системного підходу, національна продовольча безпека є динамічною змінною системою характеристик національної економіки, що виникає в результаті її взаємодії зі світовим продовольчим ринком. Вона характеризує здатність національної агропродовольчої системи задовольняти раціональні (науково-обґрунтовані) потреби в продовольстві всіх соціальних груп населення за рахунок власного виробництва. Продовольча безпека відбувається при умові рівності цих груп у споживанні мінімально достатньої (в кількісному відношенні) продукції і збалансованого (за асортиментом) набору продовольчих товарів, що відповідає прийнятим стандартам поживності та якості [6, с. 14].

Комплексний підхід, на нашу думку, охоплює всі етапи відтворювального процесу, включаючи виробництво, обмін, розподіл і споживання продовольства. Пов'язане це з тим, що в умовах постіндустріальної економіки зміст поняття «відтворення робочої сили» значно розширюється. Воно включає в себе не тільки просте підтримання здатності працівника до праці, тобто, не тільки відновлення його фізичних і духовних сил, витрачених у процесі виробництва, але і необхідність забезпечення всебічного, гармонійного розвитку особистості, яке є неодмінною умовою ефективного відтворення робочої сили. Саме це потребує застосування одночасно поряд з відтворювальним підходом ще суб'єктного та системного.

Саме застосування комплексного підходу до дослідження продовольчої безпеки України дає можливість визначити якість і тривалість життя, стан здоров'я населення, рівень життя в цілому. Такий підхід пов'язаний ще демографічною кризою – зниження рівня народжуваності та зростання рівня смертності. Це не могло не позначитися, кількісно і якісно, на розвитку сучасного суспільства – гармонійному розвитку промисловості, сільського господарства, науки, технологій, освіти.

Сучасні тенденції планетарного масштабу (продовольча криза, глобальна зміна клімату, дефіцит вуглеводневої сировини, зростання цін на енергоносії і продовольство) несприятливо впливають на національні продовольчі системи, сприяючи формуванню потенційних загроз продовольчої безпеки, тому проблема продовольчої безпеки стає найважливішою для будь-якої країни, зокрема, і України.

ЛІТЕРАТУРА

1. Балабанов В.С., Борисенко Е.Н. Продовольственная безопасность: (международные и внутренние аспекты). / Балабанов В.С., Борисенко Е.Н. – М.: ЗАО «Издательство «Экономика», –2002. – 544 с.
2. Абалкин Л. И. Экономическая безопасность России: угрозы и их отражение / Л.И. Абалкин // Вопросы экономики. – 1994. – №12. – С. 4.
3. Гойчук О.І. Продовольча безпека / Гойчук О.І. – Житомир: Полісся, 2004. – 384 с.
4. Ильина З.М. Система продовольственной безопасности: закономерности формирования и факторы развития/ З.М. Ильина, В.Г. Гусаков, В.И. Бельский и др.; под ред. Ильиной З.М. – Минск: Ин-т экономики НАН Беларуси, 2007. – 112 с
5. Ильина З.М. Мировой продовольственный кризис и угрозы в продовольственной сфере / З.М. Ильина // Економіка АПК, – 2010, – №2, – С. 154-162.
6. Бимендиева Л.А. Продовольственная безопасность: проблемы и пути ее решения / Л.А. Бимендиева // Вестник КазНУ. Серия экономическая. – 2002. – № 1. – С. 14-16.